

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wyrazy obcego pochodzenia w tekście (na materiale języka rosyjskiego i polskiego)

Author: Ewa Straś

Citation style: Straś Ewa. (2007). Wyrazy obcego pochodzenia w tekście (na materiale języka rosyjskiego i polskiego). W: P. Czerwiński, E. Straś (red.), "Kategorie semantyczne w tekście" (S. 58-73). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ewa Straś

Katowice–Sosnowiec

Wyrazy obcego pochodzenia w tekście (na materiale języka rosyjskiego i polskiego)

System leksykalny każdego języka wzbogaca się o elementy obcego pochodzenia. Proces ten dotyczy wszystkich języków słowiańskich, w tym również języka rosyjskiego¹. Uzupełnianie zapasu słownictwa wyrazami pochodzenia obcego ma charakter stały, choć proces ten przybiera na sile i intensywności w ciągu ostatnich piętnastu lat. Zjawisko pozyskiwania zapożyczeń spowodowane jest czynnikami pozajęzykowymi: szybkością przepływu informacji, pojawianiem się nowych realiów, zacieśnianiem kontaktów między narodami, a więc i między językami – czyli szeroko pojętą internacjonalizacją. Przenikanie elementów obcych dotyczy różnych części mowy, ale chyba najbardziej zauważalne jest wśród rzeczowników.

Rzeczownik z punktu widzenia morfologii jest wyrazem o stałym rodzaju gramatycznym, odmieniającym się według liczb i przypadków. Charakterystyczne dla rzeczowników rosyjskich kategorie morfologiczne są omawiane w każdej gramatyce języka rosyjskiego. Również w każdym podręczniku objaśnione zostały zasady klasyfikowania w ramach kategorii imiennych rzeczowników pochodzenia obcego, nieodmiennych, a więc pozbawionych możliwości wyrażania kategorii morfologicznych za pomocą końcówek fleksyjnych². W zasadzie więc system języka rosyjskiego jest przygotowany na przyjęcie i zasymilowanie rzeczowników wywodzących się z innych języków.

¹ Kwestię otwartości systemu języka rosyjskiego na zapożyczenia próbuje wyjaśnić L. Krysin. Zob. Л.П. Крысин: *Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни*. В: *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)*. Москва 1996, s. 142–161.

² Np. S. Bałut, A. Bielani: *Современный русский язык. Словообразование. Морфология. Ćwiczenia z komentarzem*. Cz. 2. Rzeszów 1998, s. 33; Н.А. Янко-Трианицкая: *Русская морфология*. Москва 1982, s. 21; В.Н. Никитевич: *Грамматические категории в современном русском языке*. Москва 1963, s. 41, 68, 105.

Jeśli jednak przyjrzeć się bliżej temu zagadnieniu, to wyłania się kwestia dostosowania jednostek obcych do danego systemu, zwłaszcza z punktu widzenia norm i zasad poprawności językowej. Prace dotyczące tej problematyki ujmują większość zjawisk w aspekcie diachronicznym, prezentując wyrazy obce w mniejszym lub większym stopniu przez system przyswojone³. Najistotniejsze jest jednak to, że zawierają one pewne wskazówki o charakterze ogólnym, pomocne w zasymilowaniu czy zintegrowaniu w języku-biorcy leksyki obcego pochodzenia. Wyrazy zapożyczone wchodząc do systemu języka rosyjskiego, otrzymują przede wszystkim kategorię rodzaju. Jej wyznacznikiem staje się element finalny rzeczownika. To jego jakoś sprawia, czy dany rzeczownik klasyfikowany jest w rodzaju męskim (np. *бренд, промоушн*), czy żeńskim (np. *кола, папайя*) oraz czy zostanie włączony do istniejących w systemie typów deklinacyjnych. Jeśli jednak nowy element zakończony jest na *-e, -o, -и, -у*, to najczęściej uzyskuje status rzeczownika rodzaju nijakiego, rzadziej męskiego lub żeńskiego, ale przede wszystkim pozostaje nieodmienny. Rzeczowniki nieodmienne obcego pochodzenia tworzą w języku rosyjskim grupę całkiem pokazną, stale zasilaną nowymi jednostkami. Stanowią ciekawy obiekt badawczy. Ich gramatyczna homonomia form liczby i przypadku nie świadczy o tym, że mają one niewiele wspólnego z rzeczownikami odmiennymi. Odwrotnie – charakterystyczne dla nich są te same kategorie gramatyczne, ale wyrażone nie w postaci końcówek rzeczownika, lecz poprzez łączliwość z odpowiednimi formami fleksyjnymi przymiotników, czasowników lub liczebników.

W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną sposoby funkcjonowania kategorii imiennych rzeczowników nieodmiennych obcego pochodzenia na podstawie analizy stosunków syntagmatycznych, opartej na kontekstach, które poszczególne kategorie ilustrują. Przedmiot zainteresowania stanowią przede wszystkim nowe wyrazy obcego pochodzenia, nie odnotowane w słownikach albo funkcjonujące w języku stosunkowo od niedawna. Zdarza się jednak, że dla stworzenia pełniejszego obrazu danego zjawiska przywoływane są fakty towarzyszące wyrazom dobrze znanym i opisanym. Oprócz omawiania problemów związanych z wyrażaniem kategorii rodzaju, przypadku i liczby w wyrazach nieodmiennych sporo uwagi poświęca się żywym procesom przebiegającym na pograniczu mowy i języka oraz przypadkom naruszenia normy⁴. Materiał językowy poddany analizie pochodzi głównie z czasopisma

³ Пор. Л.К. Граудина, В.А. Ицкович, Л.П. Катлинская: *Грамматическая правильность русской речи. Опыт частотно-стилистического словаря вариантов*. Москва 1976; К.С. Горбачевич: *Нормы современного русского литературного языка*. Москва 1978.

⁴ Problemem natury terminologicznej, którego rozwiązania w artykule nie przewiduję, jest pojęcie normy językowej (kryterium poprawności gramatycznej). Zostało ono uproszczone i sprowadzone, z jednej strony, do kwalifikatorów słownikowych, z drugiej – do przestrzegania zasad gramatycznych, dotyczących sposobów przyswajania wyrazów obcego pochodzenia.

„Ogoniok” z roku 2001 i 2002, ale stanowi on niejako punkt wyjściowy do pogłębionych analiz, w których wykorzystywane są dane z Internetu⁵. Natomiast w przypadku języka polskiego podstawowe źródło stanowią wyrazy, a czasem również przykłady ich użycia, pochodzące ze słowników współczesnej polszczyzny⁶. Internet, traktowany w założeniu jako źródło dodatkowe, odgrywa jednak istotną rolę w poświadczaniu większości opisywanych zjawisk. Podstawę badań stanowi tu materiał rosyjski, a więc we wszelkich porównaniach dane języka polskiego lokowane są na drugim miejscu.

Kategoria rodzaju

W ustalaniu kategorii rodzaju gramatycznego rzeczowników nieodmiennych pomocna okazuje się semantyka, a w niej – żywotność lub nieżywotność desygnatu. Rodzaj gramatyczny rosyjskich nieodmiennych rzeczowników żywotnych (w języku polskim – męskożywotnych) nie uwzględnia rodzaju naturalnego, tzn. nazwa gatunkowa ma dwa znaczenia: oznacza zwierzę bez względu na płć, np. *зебу* / *zebu*. Nie stanowi to jednak przeszkody do umieszczenia w słowniku kwalifikatora rodzaju męskiego (wyjątkiem mogą być rzeczowniki typu: *щече, уацу* i kilka innych, dwurodzajowych). Natomiast w przypadku konieczności wyeksponowania płci żeńskiej mogą być użyte tekstowe wykładniki rodzaju żeńskiego. Podręczniki gramatyki języka rosyjskiego ilustrują je nieomalże klasycznymi przykładami: *Шимпанзе кормила детеньша (малыша)*; *Кенгуру несла в сумке кенгуренка*. Ich polskie odpowiedniki (*szympans, kangur*) są gramatycznie rodzaju męskiego i co prawda pełnią funkcję oznaczania osobników obojga płci, ale na pierwszy plan, za sprawą rodzaju gramatycznego, wysuwa się określenie samca. Wobec tego zdanie **Szympans karmił małe* będzie wymagało szerszego kontekstu, aby nie było odebrane jako ‘szympans-tata’. Tego typu konteksty w języku rosyjskim występują tylko w podręcznikach. W tekstach przytoczonych z Internetu o wiele częściej występuje w tej sytuacji: połączenie z rzeczownikiem *самка*, nazwa samicy utworzona sufiksalnie albo słowo nadrzędne (*корова зебу, страус(иха) нанду, птица киви*). Podobne zjawisko obserwujemy w języku polskim. Zaznacza się pewien rozdźwięk między możliwościami stwarzanymi przez system, a ich wykorzystaniem. Nieco inaczej kształ-

⁵ W nawiasie podany jest numer czasopisma „Ogoniok” z roku 2001 lub 2002, a także numer strony.

⁶ B. Dunaj: *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa 1999; *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. Red. H. Zgólkowa. T. 1–44. Poznań 1994–2003. Zob. także wykaz skrótów.

tuje się sytuacja w przypadku nazw żywotnych (w języku polskim – męsko-osobowych), typu: *ammaше* / *attache*. W obu językach rzeczownik występuje w gramatycznej formie rodzaju męskiego, niezależnie od płci desygnatu, ale tutaj – w przeciwieństwie do nazw zwierząt – wykładniki tekstowe odgrywają bardzo ważną rolę. To właśnie na ich podstawie można wnioskować o rodzaju rzeczownika nieodmiennego, np.: (...) *знакомство с новой атташе по культуре... Клаудией Хюппенмайер...*; *Była także obecna attache kulturalna Ambasady Stanów Zjednoczonych* (In). Tutaj o gramatycznym rodzaju męskim decyduje pewna tradycja językowa. W ogromnej większości wypadków rodzaj gramatyczny rzeczowników użytych w tekście, określony na drodze syntaktycznej, zgadza się z kwalifikatorem słownikowym, a w przypadku nieodnotowania danego wyrazu przez słowniki – z obowiązującą normą. Jeśli dany wyraz odnosi się do mężczyzny, to uzyskuje gramatyczną kategorię rodzaju zgodną z płcią, np.: (...) *истинный мачо* 2001 № 21, s. 53); (...) *наш главный кутюрье оказался гостем (...)* (2001, № 49). Wykładnikiem kategorii rodzaju jest w tym wypadku przymiotnik lub czasownik w formie czasu przeszłego. Spośród przedstawionych wyrazów obcego pochodzenia w słownikach odnotowane zostały jedynie *кутюрье* (OS) i *шансонье* (OS), przy czym *шансонье* nie musi odnosić się do piosenkarza francuskiego. W związku z pojawieniem się w piosence rosyjskiej zjawiska zwanego *шансон* (SNS) wyraz ten uzyskuje dodatkową motywację semantyczną w języku rosyjskim, co potwierdza kontekst: *Советский шансонье Владимир Трошин (...)* 2002, № 1–2, s. 58). Ekwiwalentną parę w języku polskim tworzą jedynie *мачо* / *macho* (D) – rzeczownik nieodmienny rodzaju męskiego. Kategoria gramatyczna w tej grupie wyrazów jest wtórna wobec semantyki, a otoczenie rzeczownika staje się nośnikiem informacji o kategorii gramatycznej.

Jeśli wyraz odnosi się do kobiety, to zgodnie z jego semantyką uzyskuje gramatyczne znaczenie rodzaju żeńskiego: *Она была бизнесвумен переходного периода* (№ 9, 2002, s. 9). Wyraz ten dołączony zostaje do istniejącej już od dawna grupy zapożyczonych nazw kobiet (*мисс, миссис, леди, мадам* itp.). Oprócz nacechowania żeńskim rodzajem naturalnym wnosi on dodatkową informację w postaci składnika semantycznego ‘zawód’. Podobne zjawisko występuje w języku polskim, gdzie obok *biznesmenki* (D) funkcjonują trzy warianty angielskiego zapożyczenia: *bizneswoman, бизнесwomen, businesswoman* (D), odzwierciedlające ponadto różne sposoby jego przyswojenia. Nieco inaczej kształtuje się sytuacja w przypadku rzeczowników pozbawionych w swojej strukturze semantycznej składnika ‘płeć’. Wskazówkę odnośnie do płci można uzyskać na podstawie form: przymiotnika – *популярная шансонье* (In); czasownika (...) *апогея популярности парижская кутюрье достигла (...)* (In) lub żeńskiej postaci imienia własnego – (...) *отпуск у крупье Мухиной* (2002, № 31, s. 55). Należałoby dodać, że *крупье, кутюрье, шансонье* z punktu widzenia semantyki zwyczajowo są nacechowane rodzajem męskim, podobnie

jak wspomniany wcześniej rzeczownik *ammaue*. Wiąże się to z tym, że pewne zawody, funkcje, stanowiska były zazwyczaj kojarzone z mężczyznami. Wskutek dokonującej się ekspansji kobiet w dziedzinę zajęć typowo „męskich” następuje zjawisko uaktywnienia wykładników tekstowych.

Niewyrażoną w tekście kategorię rodzaju posiadają jeszcze dwa inne wyrazy: *Работа у дельвери такая* (...) 2002, № 1–2, s. 34); *Что за селебрити без скандала?* (2001, № 35, s. 31). Jedynie szerszy kontekst, na podstawie którego można wnioskować o ich semantyce, pozwala umieścić je w klasie rzeczowników osobowych. Zajęcie dostawcy, podobnie jak krupiera, na tyle silnie wiąże się z mężczyzną, że zarówno rosyjskie, jak i polskie przykłady zdań odnoszących się do kobiet występują sporadycznie. Natomiast *селебрити* / *celebrity* na podstawie różnych przesłanek może być kojarzone z kobietą, np.: (...) *селебрити* Алина Витухновская (...); *Лунда теперь селебрити* (...) (In). Podobnie w języku polskim: *Edyta Górniak zmieniła się z wokalistki w osobę typu celebrity*, *Lemańska była kimś w rodzaju celebrity tamtego czasu* (In). Znaczenie wyrazu przybliża kontekst, będący zarazem definicją: (...) *jest to każda osoba ciesząca się publiczną uwagą i powszechnym rozpoznaniem* (...) (In). W przytoczonych przykładach brak jednak gramatycznego wykładnika kategorii rodzaju omawianego rzeczownika. Zawiera go natomiast zdanie: *Путин не состоится как мировая селебрити, пока его не сфотографирует Лейбовиц* (In), ale takie użycia należą do rzadkości. W innym przykładzie – *Na to, żeby być cennym celebrity dla reklamodawców, trzeba przecież ciężko pracować* (In) – wyraz nie wykazuje już nacechowania płcią, eksponując składnik znaczeniowy ‘związek z reklamą’. Można by przytaczać jeszcze wiele innych kontekstów uzyskując w rezultacie szereg przesłanek w postaci różnych składników semantycznych, które ostatecznie nie precyzują znaczenia wyrazu. W związku z tym należy uznać, że znaczenie to jest w fazie formowania i trudno przewidzieć, jaki będzie kierunek jego rozwoju.

Rzeczownikami również należącymi do grupy żywotnych, a więc potencjalnie wskazującymi na rodzaj naturalny desygnatu są nazwy psów (rasy psów): *басенджи, мастино, бразильеро*, a właściwie *фила-бразильеро*. Konteksty: (...) *собака породы басенджи* (...) (In); (...) *огромная собака породы мастино-неаполитано будет подходящим подарком; сайт о породе фила-бразильеро* (In), wskazują na bliższy związek z rasą niż z psem, co tym samym eliminuje przedstawione nazwy z grupy rzeczowników żywotnych. Wprowadzenie innej nazwy gatunkowej: *Басенджи – безмолвный пес* (...) (In) być może niczego nie wyjaśnia, ale wskazuje pewną zasadę, która jest lepiej widoczna w kontekstach zawierających nazwy przedstawicieli innych ras: (...) *на поводке у него дорогой бразильеро...* (2002, № 32, s. 40); (...) *женщине, которая гуляла с ротвейлером, английским мастифом и фила бразильеро* (...); (...) *огромный мастино-неаполитано ткнул в ногу* (...) (In). Rzeczownik odnoszący się do psa konkretnej rasy łączy się z wykładnikami rodzaju

męskiego w myśl ogólnej zasady dotyczącej nieodmiennych nazw zwierząt (por. *zebu*). Jest to więc albo określenie nieuwzględniające płci, albo nazwa klasy przedmiotów (tzw. generyczne użycie rzeczownika). Całokształt tych zagadnień potraktowany jest podobnie w języku polskim, np.: *Hodowla psów rasy mastino neapolitano*, (...) *rasa nazywa się fila brasileiro* (In). Prawdopodobieństwo użycia generycznego występuje w zdaniu: *Hiszpański mastino pochodzi od mastiffa* (...) (In). Z kolei *niewielki basenji* (In) może odnosić się do konkretnego desygnatu. W wypadku nazw zwierząt obserwujemy więc zgodność systemu polskiego z rosyjskim. Jak wynika z obserwacji, rzeczownikom nieodmiennym w obu językach często towarzyszą wyrazy nadrzędne (*собака / pies* i *нопода / rasa*). Są to zatem w równym stopniu i nazwy ras, i nazwy samych zwierząt, a ich użycie ogranicza się do wąsko specjalistycznej dziedziny kynologii. Nazwy psów ras obronnych częściej występują w języku rosyjskim.

W języku rosyjskim rzeczowniki nieodmierne nieżywotne są najczęściej rodzaju nijakiego, ale zasada ta ma wiele wyjątków, o czym w różnym zakresie informują podręczniki gramatyki⁷. Istnieje również pewna grupa wyrazów charakteryzująca się wahaniem w kategorii rodzaju⁸. W wielu wypadkach zjawisko to znajduje swoje wyjaśnienie w stosunkach paradygmatycznych między jednostkami systemu leksykalnego, gdzie nowy leksem pozostaje w opozycji prywatywnej do szerszego znaczeniowo, będącego nazwą gatunkową. Zasada określania rodzaju gramatycznego oparta na zależności gatunkowo-rodzajowej wydaje się przejrzysta, ale problemem są same wyrazy nadrzędne, a więc również ich rodzaj gramatyczny. Klasycznym przykładem ilustrującym to zjawisko może być *виски*. Rzeczownik ten może być każdego rodzaju: nijakiego i męskiego (SIS) lub nijakiego i żeńskiego⁹. Natomiast przykłady tekstowe wskazują na dwa: *Местный неополитанский виски* (2002, № 22, s. 60); *Во всем виновато виски* (2002, № 5, s. 47). Należy sądzić, że pierwszy z nich oddaje rodzaj wyrazu nadrzędnego *напиток*, a drugi stanowi ilustrację rodzaju gramatycznego potraktowanego formalnie. Zjawisko wielorodzajowości ma również miejsce w przypadku wyrazu *цунами*. Ponieważ jest to rodzaj potężnej fali, to wyraz *волна* staje się w zdaniu dominujący, np. *Вот волна цунами сейчас всех накроет...* (2001, № 32, s. 62) lub też (...) *волна цунами возникла в результате землетрясения* (In). Nierozłączność rodzaju i gatunku podkreśla istnienie złożenia *волна-цунами* (In). W słownikach

⁷ Por. J. Wawrzyńczyk, W. Zmarzer: *Gramatyka opisowa współczesnego języka rosyjskiego. Morfologia*. Cz. 3. Warszawa 1987, s. 46; Д.Э. Розенталь: *Практическая стилистика русского языка*. Москва 1977, s. 93.

⁸ Por. Л.К. Граудина, В.А. Ицкович, Л.П. Катлинская: *Грамматическая правильность...*, s. 65–77; К.С. Горбачевич: *Нормы современного...*, s. 171–176.

⁹ Zob. Л.К. Граудина, В.А. Ицкович, Л.П. Катлинская: *Грамматическая правильность...*, s. 78.

wskazywany jest jednak rodzaj nijaki (SIS, NSZ), co również znajduje odzwierciedlenie w tekście: (...) *цунами вызвало гибель* (...); (...) *цунами обрушилось на берег* (...) (In). W języku polskim ekwiwalenty obu „kłopotliwych” rzeczowników są określane w kategorii rodzaju jednoznacznie: *whisky* (D) – rodzaj żeński, a *tsunami* (D) – rodzaj nijaki. Potwierdzają to konteksty: (...) *nasza*, (...) *szkocka whisky* (...); (...) *gigantyczne tsunami zdemolowały urzędnicy* (...), *słoneczne tsunami* (In).

Problem chwiejności w rodzaju gramatycznym rzeczowników nieodmiennych dotyczy w znacznym stopniu nazw jednostek monetarnych krajów orientalnych i afrykańskich, które ze względu na ich egzotykę zostaną poza analizą¹⁰. Natomiast z nazw lepiej znanych na uwagę zasługuje istniejące jeszcze niedawno *эку* – rodzaju męskiego i nijakiego (OS), oraz *песо* – rodzaju nijakiego (OS). Większość dawnych nazw monet zakończonych na *-o* jest rodzaju nijakiego¹¹. Niejasna pozostaje więc zasada kwalifikowania nowej nazwy waluty – *евро* do rodzaju męskiego (Efr), tym bardziej że w tekście rzeczownik ten jest zarówno rodzaju męskiego: (...) *нам лучше, чтобы евро был поменьше* (...) (In), jak i nijakiego: (...) *евро было инвестировано* (...) (In). Dokładnie takie samo zjawisko można zaobserwować w przypadku *песо*. O rodzaju męskim świadczą konteksty: (...) *песо стоил 17 центов* (...) (In); (...) *аргентинский песо* (...) (In), ale dla równowagi należy dodać: (...) *песо было привязано к доллару* (...) (In). W języku polskim zarówno *peso* (D), jak i *euro* (D) są rodzaju nijakiego.

Pewną chwiejność w rodzaju stwierdzamy też w przypadku nazw marek samochodów, np. *В последнее время оно дает ему темно-синюю „ауди”* (...) *сейчас ездит на служебной ауди* (...) (2001, № 51, s. 18). W przytoczonym zdaniu występuje wykładnik rodzaju żeńskiego, który nawiązuje do rodzaju gramatycznego nazwy nadrzędnej *машина* lub *иномарка*, co znajduje potwierdzenie w słowniku (TS). Jednak pomimo tak precyzyjnej kwalifikacji można znaleźć przykłady naruszenia ustalonej kategorii rodzaju, por.: *Когда я припарковывал свой новенький серебристый „ауди”* (...) (2002, № 37, s. 45). Z kolei nazwy *пешо*, *рено*, *порше* są rodzaju męskiego, dla nich więc wyrazem nadrzędnym powinien być *автомобиль* (TS). W języku polskim *peugeot* (PS) jest rodzaju męskiego, a *porsche* i *renault* (PS) – nijakiego¹². Natomiast nazwa marki / samochodu *audi* nie została przez polskich leksykografów dostrzeżona. Można jednak uzupełnić tę lukę i na podstawie kontekstów: (...) *первые мое*

¹⁰ Inne przykłady zob.: B. K o n o p i e l k o: *Słownik finansowy rosyjsko-polski*. Wrocław 1996.

¹¹ Podobnie jak *су*, *сольдо*, *скудо*. Пор. Л.К. Граудина, В.А. Ицкович, Л.П. Катлянская: *Грамматическая правильность...*, s. 80–81.

¹² Inaczej M. Bańko, który uznaje *renault* za rzeczownik rodzaju męskiego, odmienny. Dodaje jednak, że może być on również rodzaju nijakiego, a wówczas jest nieodmienny. Zob. Poradnia językowa (In).

audi (...), (...) *audi* *wjechało w las* (...) (In), zaklasyfikować rzeczownik do rodzaju nijakiego.

Problem dostosowania wykładników tekstowych do rodzaju gramatycznego członu określanego, którego funkcję pełni wyraz nadrzędny, pojawia się także w następujących kontekstach: (...) *большая ванна-джакузи* (...) (In); (...) *борьба сумо была включена* (...) (In); (...) *музыка регги* (In), albo *музыка реггей* (Efr). W tym wypadku człony określające odgrywają rolę przydawki. Możliwe jest jednak ich usamodzielnienie: (...) *джакузи было поставлено* (...) (In); (...) *женское сумо было связано* (...) (In) lub (...) *регги было выбрано* (...) (In). Fakt, że w języku rosyjskim rzeczowniki nieżywotne są w większości rodzaju nijakiego, potwierdzają w tekście zaimki rodzajowe, przymiotniki: (...) *реальти-шоу* (In); (...) *реаль-шоу* (...) *представлялось античеловеческим жанром* (2002, № 50, s. 55); (...) *планирует какое-то ток-шоу вести...* (2002, № 31, s. 13); (...) *это сплошное кунг-фу* (2002, № 45, s. 59); albo osobowa forma czasownika – (...) *затем состоялось дефиле модной одежды* (2002, № 42, s. 44). System gramatyczny języka polskiego kwalifikuje nazwy typu: *jacuzzi, sumo, reggae, kung-fu* (PS) do rodzaju nijakiego, ale *talk-show* (PS), podobnie jak *show* i *reality-show* – do rodzaju męskiego. Tymczasem można spotkać połączenia naruszające przewidzianą przez normę formę rodzajową: *динамичные show* (...); (...) *show было интересующее* (In).

Rzeczownikiem nieustalonym co do kategorii rodzaju w systemie języka rosyjskiego jest *экстази*. Na podstawie syntaktycznej łączliwości z formą fleksyjną przymiotnika można go zaklasyfikować do rodzaju nijakiego lub męskiego, np.: *Большинство случаев* (...) *относится к так называемому экстази* (2002, № 34, s. 25). Kolejne zdanie – *Он остается самым популярным наркотиком...* (2002, № 34, s. 25) – poprzez rodzaj zaimka anaforycznego wskazuje na związek z wyrazem nadrzędnym *наркотик*. Tymczasem dane z Internetu świadczą o rodzaju żeńskim: *экстази известна* (...); (...) *чистая*; (...) *оказалась лучше* (...) (In), znacznie rzadziej o rodzaju nijakim: *чистое медицинское экстази* (...) (In). W języku polskim *ecstasy* i *ekstasy* (D) jest rzeczownikiem rodzaju żeńskiego lub nijakiego. Innym rzeczownikiem występującym w rodzaju męskim i nijakim jest nazwa hiszpańskiego chłodnika: (...) *овощной суп гаспаччо* (In); (...) *андалузское гаспаччо* (In); (...) *испанский гаспаччо* (In). W języku polskim *gazpacho* ma rodzaj nijaki (PS). Na podstawie przytoczonych rosyjskich przykładów można określić twórczą w zakresie kategorii rodzaju rolę wyrazów nadrzędnych. W przypadku słów nowych dla systemu językowego ich rodzaj ustalany jest na podstawie rodzaju słowa nadrzędnego, a więc pośrednio poprzez jego semantykę, oprócz tego również zgodnie z podstawami formalnymi, tzn. zasadą klasyfikacji wynikającą z systemu.

Kategoria przypadku

Kategoria przypadku jest typową morfologiczną kategorią imienną, która pozwala na wyrażanie relacji między wyrazami w zdaniu lub grupie imiennej. Relacje te sygnalizowane są różnymi sposobami, m.in. poprzez końcówki fleksyjne odmiennych części mowy. Tak pojmowana kategoria przypadku nie jest cechą charakterystyczną dla rzeczowników końcówek tych pozbawionych. Jednakże wkomponowujące się w strukturę zdania rzeczowniki uzyskują znaczenie przypadku wtórnie, poprzez kontekst. Specyficzny rodzaj relacji między wyrazami w zdaniu polega na połączeniu podmiotu z orzeczeniem, w którym rzeczownik występuje w formie mianownika (narzędnika), np. *В Москве дефиле Дома Живаншии (...)* (2002, № 34, s. 54); *Он был тем самым фольксдойче* (2002, № 37, s. 35). Tego typu konteksty wydają się cenniejsze dla analizy kategorii rodzaju, ale jeśli mają rozbudowaną grupę podmiotu lub orzeczenie wyrażone formą czasu przeszłego. Użycie rzeczownika nieodmiennego w przypadkach zależnych sygnalizuje najczęściej przyimek lub postać innego rzeczownika, np.: *После окончания мундиале...* (2001, № 26, s. 9) – forma Gen.; (...) *острый соус к суши* (...) (In) – forma Dat.; (...) *его суши дегустировали жены* (...) (2002, № 15, s. 60) – forma Acc.; (...) *длинные очереди иностранцев с портфолио* (...) (2001, № 44, s. 48) – forma Instr.; *А зачем в спальне у нас и в джакузи такие выпуклые зеркала* (2001, № 46, s. 49) – forma Loc. Podobne zjawisko występuje w języku polskim, np. (...) *wróciłem z ksero o 14* (...); *Spędził noc przy ksero* (In); (...) *pojedziemy porsche* (...) (In); (...) *nie masz jeszcze portfolio* (...); (...) *przed zaprezentowaniem portfolio* (...) (In); (...) *cena jacuzzi* (...) (In). Wydaje się jednak, że w mowie potocznej polskie rzeczowniki zakończone na -o stosunkowo łatwo dołączają do paradygmatu odmiany, np. (...) *właściciel ksera na AM w Zabrze* (...) (KL); (...) *posługiwał się brzydkim kserem* (In); (...) *zmiany w portfolio* (...) (In). Według paradygmatu męskiego ze względu na dostosowanie fleksyjne do systemu rzeczowników polskich odmienia się *mundial* (PS). Natomiast nazwa potrawy *sushi* jest rodzaju nijakiego, co łatwo ustalić na podstawie kontekstu: (...) *sushi bazowało* (...) *na ryżu* (In).

Spośród wielu przykładów ilustrujących kategorię przypadku na uwagę zasługują te, które zawierają również pewne przesłanki odnośnie do kategorii rodzaju, np. *дефиле* użyte w znaczeniu ‘pokaz’ jest w kontekstowej formie przypadkowej Gen.: *Парижская неделя высокой моды (...) преподнесла сюрприз, достойный первого крупного дефиле нового тысячелетия* (2001, № 5, s. 61). W innym miejscu występuje forma Instr.: (...) *фантастика сменилась сказочным фэнтези* (...) (2002, № 5, s. 29). Połączenia te stanowią egzemplifikację „niepełnej zgody”, kiedy to członek określany nie oddaje znaczenia gramatycznego przypadku członu określającego. Podobne przykłady

można znaleźć w języku polskim, np.: (...) *chce jeździć firmowym porsche* (...) (KL); (...) *nie ma to nic wspólnego z bajkową fantasy* (In). Na podstawie form przymiotników można wnioskować o prawdopodobnym rodzaju gramatycznym rzeczownika – męskim lub nijakim. W języku polskim *fantasy* (PS) jest rodzaju żeńskiego, co potwierdza przytoczony wcześniej kontekst, natomiast *дефиле* nie znajduje w języku polskim ekwiwalentu formalno-znaczeniowego.

W niniejszym artykule przedmiotem rozważań są rzeczowniki nieodmienne i na takich należałoby poprzestać, gdyby nie potrzeba uchwycenia procesu włączania pewnej grupy wyrazów obcego pochodzenia do systemu deklinacyjnego języka rosyjskiego. Chodzi o rzeczowniki rodzaju męskiego, dysponujące formalnymi przesłankami do włączenia w system fleksyjny, a mimo to nieodmienne. Należy do nich m.in. nazwa chińskiej sztuki organizowania przestrzeni: *Читаю первую книгу по феншуй* (...) (In); *Можно ли мне заниматься фен-шуй* (In). Termin z dziedziny techniki komputerowej *онлайн* również pozbawiony jest końcówek przypadkowych, np.: *Он проводит в онлайн не менее половины того времени* (...) (2003, № 7, s. 35). Podobne zjawisko można zaobserwować w użyciu terminu z dziedziny techniki telewizyjnej – *Лицо государства выступает по национальным каналам в прайм-тайм* (...) (2002, № 25, s. 14), i sztuki kulinarnej – *Можно найти дешевую комнату* (...) *и питаться „фаст-фуд”* (2002, № 8, s. 42). Można jednak przytoczyć również przykłady, w których wyrazy te wyposażone są w końcówki, np.: *Я расставил мебель в квартире по законам фен-шуй* (2002, № 1–2, s. 27); (...) *телефонная база Москвы в онлайн* (In); *Они в прайм-тайме могут говорить* (...) (2002, № 15, s. 61); *Угостите свекровь фаст-фудом* (In). Brak i pojawianie się końcówki świadczą o tym, że włączanie wyrazów obcego pochodzenia do systemu fleksyjnego jest procesem, a w przypadku przedstawionych wyrazów – procesem żywym. W języku polskim *feng shui*, *on line*, *prime-time* pozostają nieodmienne, natomiast *fast food* (D) jest rzeczownikiem o nieustalonym jednoznacznie rodzaju. Zgodnie z wyznacznikiem formalnym może mieć końcówki fleksyjne rodzaju męskiego, np. (...) *spróbowaliśmy tutejszego fast fooda* (...) (In); lub nieodmienną postać rodzaju nijakiego, por.: *Czy koncerty fast food zapłacą odszkodowania* (...); *w restauracjach sieci fast-food* (...) (In). W podanych przykładach *fast food* jest istotnie wyrazem nieodmiennym, ale jego pozycja w zdaniu (przydawka) nie stwarza przesłanek do wnioskowania o kategorii rodzaju.

Niektóre wyrazy zapożyczone w postaci złożzeń i początkowo używane w funkcji przymiotnika: *магазин секонд-хенд*, *вещи в стиле секонд-хенд* (2002, № 21, s. 55) zaczynają funkcjonować samodzielnie jako odmieniane przez przypadki rzeczowniki, np. *В Москве началось засилье секонд-хендов* (2002, № 29, s. 50). Pojawienie się tego typu polisemii nie jest zjawiskiem

nowym, zostało bowiem utrwalone w słowniku (TS). Jednakże ma ono znamiona tendencji, ponieważ podobny charakter wykazuje zmiana: *Количество палаток с фаст-фудом будет сильно прорезжено* (In); (...) *кормить ребенка и себя в фаст-фуде* (...) (In); (...) *жарят гамбургеры в фаст-фуде* (...) (In). Zjawisko to przebiega paralelnie w języku polskim. Określenie *second hand* funkcjonuje na prawach przymiotnika, np. (...) *dzinsy mogą być dziurawe* (...) *a nawet second hand* (In); (...) *sprzęt second hand* (In), ale częściej jest nazwą sklepu: (...) *odzieżowy second hand* (...); (...) *na koszulce w second handzie* (...) (In), podobnie jak *fast food*: *Bywać w fast foodzie* (PS); (...) *demonstracje pod fast-foodem* (...) (In).

Kategoria liczby

Podstawowa funkcja tej kategorii polega na sygnalizowaniu jednostkowego lub niejednostkowego charakteru desygnatu rzeczownika. Tym samym odzwierciedla więc opozycję pozajęzykową. Jest to kategoria syntaktycznie niezależna, determinująca inne jednostki w układzie syntagmatycznym. Gramatyczne znaczenie liczby znajduje swój formalny wyraz w końcówkach przypadkowych. Tymczasem rzeczowniki będące przedmiotem analizy są nieodmienne, nie posiadają zatem formalnych wykładników kategorii fleksyjnych (rodzaju, przypadku i liczby). W takiej sytuacji kategoria ta wyraża się w sposób syntaktyczny, poprzez użycie odpowiednich form wyrazów odmienionych (zaimków, przymiotników, czasowników). Najczęściej są to relacje wynikające ze związku zgody lub połączenia subiekt-predykat. Analizując przykłady kontekstowych form przypadkowych, można czasem wnioskować wyłącznie o liczbie, np.: *Настоящие мячо любят не балет, а балерин* (2001, № 11, s. 32); (...) *они выразили надежду, что подобные дефиле войдут в традицию* (...) (201, № 22, s. 11); *Джакузи вредны для здоровья* (In). O liczbie mnogiej rzeczownika-podmiotu informują: orzeczenie i przydawka, czyli czasownik i przymiotnik. Są to zarazem przykłady stanowiące ilustrację form mianownika liczby mnogiej. Te same formy przypadkowe w języku polskim sygnalizują już różnice w rodzaju męskoosobowym / niemęskoosobowym, np.: *Meksykańscy macho, którzy nie mają na życie* (...) (In); *Współczesne bizneswomen uczestniczą w rautach* (...) (In). W formie biernika przede wszystkim przymiotniki, ale również inne odmienne części mowy związane z rzeczownikiem, odzwierciedlają kategorię żywotności / nieżywotności, np.: (...) *вы встречали настоящих мячо* (In); (...) *я едва не убил двух чопорных английских ледя* (...) (2001, № 32, s. 58); (...) *привели двух мастивно-наполитяно* (In), natomiast w języku polskim – męskoosobowo-

ści / niemęskoosobowości: (...) *by zobaczyli ich jako dzielnych macho* (In); *Będziemy oglądać afrykańskie basenji* (In). Oczywiście można znaleźć przykłady egzemplifikacji dla innych przypadków, ale nie wydaje się to konieczne. Należałoby natomiast zwrócić uwagę na inne zjawiska związane z mnogością, np. używanie w liczbie mnogiej rzeczownika niepoliczalnego: *Она может нарушить моральные табу* (2002, № 31, s. 60). Sugeruje to, że „moralne tabu” nie jest monolitem, a forma liczby mnogiej sygnalizuje niezauważalną jeszcze zmianę znaczenia leksykalnego.

Niektóre rzeczowniki, zwłaszcza pochodzące z języka angielskiego, są zapożyczane w formie liczby mnogiej, np.: *Russians, commandos, drugs*. W języku rosyjskim *коммандос* (NSZ) uchodzi za nieodmienny i używany w liczbie mnogiej: *Трое коммандос из отряда Ву Йонг Гака сразу перешли на сторону южан* (...) (2002, № 19–20, s. 25). Naruszenie tej zasady można zaobserwować w doniesieniach z Iraku, gdzie używane są: (...) *американские коммандосы* (...), *все коммандосы садятся* (...) (In), a w liczbie pojedynczej odpowiednio – (...) *американский коммандос застрелил семью* (...) (In). Z kolei *ню-рашенс* i *драгз* funkcjonują jako barbarzyństwo: *Одно время у ню-рашенс была такая мода – подтверждать свой интеллект патентами на изобретения* (2001, № 25, s. 18); *Нэпманы, ню-рашенс и ню-джус вываливались из ресторанов* (In); *драгз* (2001, № 25, s. 66); (...) *власть драгз* (...) (In). Ich polskie ekwiwalenty: *komandos*, l.mn. *komandosi* (D) oraz kalka – *nowi ruscy, Nowi Ruscy i nowi Ruscy* (In) odzwierciedlają poprzez końcówki charakterystyczną dla klasyfikacji rodzajowej rzeczowników polskich kategorię męskoosobowości. Natomiast rzeczownik *dragi* (In) funkcjonuje na prawach „pluralia tantum”, por. (...) *lekkie dragi* (...); (...) *wykończyły go dragi* (In). Do grupy tej dołącza kolejny rzeczownik odmienny, występujący tylko w liczbie mnogiej: *dredy* (In) / *дреды* (2002, № 7, s. 11).

Kolejne spostrzeżenie dotyczy rzeczowników nieodmiennych rodzaju nijakiego zakończonych na *-u*: *сафару, травести, джерси, джакузи*, które mogą wchodzić w relacje z wyznacznikami bądź liczby pojedynczej, bądź mnogiej, a są przy tym bardzo podobne do rzeczowników występujących tylko w liczbie mnogiej typu: *граффити* (SIS). Choć przykład (...) *смачное граффити* (...) (2002, № 32, s. 52) zdaje się tę zasadę naruszać. Jego polski ekwiwalent – *graffiti* (D) – częściej występuje w liczbie pojedynczej i jest rodzaju nijakiego: (...) *graffiti было bardzo зрóżницowane* (...), ale możliwe jest jego użycie w liczbie mnogiej: (...) *поjawiające się граффити были niezwлочно usuwane* (...) (In). Ogólnie rzeczowniki z elementem finalnym *-u* mogą odzwierciedlać jedno z trzech zjawisk: (1) postać mianownika liczby mnogiej, w której kategoria liczby jest semantycznie motywowana: *папарацин фотографировал, папарацин были* (Efr.); podstawową formę rzeczowników nieużywanych w liczbie pojedynczej, ale nieodmiennych typu: *снагетти*

(SNS), a także *равиоли*, *тортеллини* i *тортеллони*, albo *тортелонни* (In); (3) podstawową formę dla „pluralia tantum”, typu *мюсли* (SIS). W tym miejscu zaciera się granica między (2) i (3), czyli rzeczownikami używanymi tylko w liczbie mnogiej, ale nieodmiennymi lub odmiennymi. Samo rozumienie kategorii „pluralia tantum” ulega jeszcze większemu rozmyciu w zestawieniu z językiem polskim, albowiem problem wydzielenia elementów składowych w desygnacie wyrazu nieposiadającego liczby pojedynczej zależy od sposobu postrzegania otaczającej rzeczywistości. Przykładowo, *spagetti*, *musli* (PS) są rzeczownikami nieodmiennymi rodzaju nijakiego, czyli pojmują się je jako całość (por. również *граффити* / *graffiti*). Natomiast *ravioli* i *tortellini* pozostają nieodmienne i nie mają form liczby pojedynczej (PS), czyli – w porównaniu z gramatycznym ujęciem w języku rosyjskim – są identyczne. W przypadku wyrazów zapożyczonych z elementem finalnym *-u* sama forma nie zawiera żadnych przesłanek odnośnie do możliwości ich deklinowania oraz przynależności do kategorii „pluralia tantum”. W przypadku braku takich wyrazów w słowniku o kategorii liczby i przypadku można wnioskować jedynie na podstawie wykładników tekstowych.

Jeśli spojrzeć na problem rzeczowników nieodmiennych obcego pochodzenia z punktu widzenia języka polskiego, to można zauważyć – z jednej strony – pewną symetryczność w przyswajaniu nowych wyrazów, z drugiej – inny sposób ich przyswajania, dający w efekcie odmienne rezultaty, np.: *Есть особый вчерашний шарм черно-белого телевизора* (2001, № 44, s. 46); *Сеня министра за вдзіяк і charme osobisty* (In). Porównanie pozwala wysnuć wniosek, że w języku rosyjskim zapożyczenie wyrazu drogą fonetyczną uczyniło go odmiennym, natomiast w języku polskim – pozostanie on nieodmienny. Podobne zjawisko występuje również w przypadku pary *caïm* / *site*. Nie świadczy to jednak o przewadze ilościowej rzeczowników nieodmiennych nad odmiennymi w języku polskim, wręcz odwrotnie – wyrazów nieodmiennych jest mniej niż w systemie języka rosyjskiego, nie stanowią one odrębnej grupy rządzącej się swoimi prawami i nie wywołują takich problemów, jak rosyjskie. Grupa rosyjskich rzeczowników nieodmiennych nie pokrywa się jednak całkowicie z taką samą grupą rzeczowników polskich, ponieważ w wielu wypadkach są to takie rzeczowniki, które w języku polskim nie istnieją nawet jako barbarzyńskie. Jednakże na podstawie podobieństwa formalnego i znaczeniowego, ale bez uwzględnienia kategorii rodzaju gramatycznego, ekwiwalentne pary tworzą, np.: *мачо* / *tacho*, *селебриту* / *celebrity*, *цунами* / *tsunami*, *евро* / *euro*, *экстази* / *ekstasy*, *джакузи* / *jacuzzi*, *ток-шоу* / *talk-show*, *фаст-фуд* / *fast-food*, *суши* / *sushi*, *граффити* / *graffiti*, *фэнтези* / *fantasy*, *дреды* / *dredy*.

Inny sposób zapożyczenia, uwzględniający ortografię języka-dawcy, determinuje inną klasyfikację rodzajową. Przykładem mogą być wyrazy obcego

pochodzenia funkcjonujące w języku już od dawna: *бунгало* / *bungalow*, *сабо* / *sabot*, i nowe – *мундиале* / *tundial*, które w języku rosyjskim są nieodmienne rodzaju nijakiego, a w polskim – odmienne rodzaju męskiego. W wypadku rzeczowników męskoosobowych o rodzaju decyduje semantyka, np. *крутые* / *krupier*, *портье* / *portier*, *командос* / *komandos*, natomiast zewnętrzna postać wyrazów ma wpływ na włączanie ich do systemu fleksyjnego. W języku polskim rzeczowniki te są odmienne. Nazwy firm samochodów pozostają w języku polskim nieodmienne i częściowo zgadzają się w rodzaju gramatycznym z rosyjskimi wariantami: *рено* / *renault*, *ауди* – rodzaj żeński / *audi* – rodzaj nijaki, *порше* / *porsche*.

Poddanie analizie nowej warstwy słownictwa pozwala na wyciągnięcie wniosków dotyczących nie tylko samych kategorii gramatycznych, ale również ich zależności od semantyki, chwiejności w rodzaju niektórych rzeczowników, naruszenia norm, formowania się ich znaczeń, dostosowywania do systemu fleksji itp. Każdy rzeczownik zapożyczony uzyskuje zarówno w języku rosyjskim, jak i w języku polskim kategorię rodzaju, opartą na różnicy desygnatów. Szczególnie widoczne jest to w przypadku rzeczowników nieodmiennych żywotnych, gdzie cechy semantyczne desygnatów (płeć) stają się pierwszoplanowe, a rodzaj gramatyczny pozostaje z nimi w zgodności. Swoistą neutralizację tego zjawiska można jednak zaobserwować wobec nazw zawodów, stanowisk, funkcji (*крутые* / *krupier*) i nazw zwierząt (*басенджи* / *basenji*), które z punktu widzenia gramatyki zwyczajowo są nacechowane rodzajem męskim. Jednak i w tym wypadku można uzyskać zgodność z semantyką płci na drodze syntaktycznej. Dla rzeczowników rodzaj stanowi kategorię selektywną. Przenika się ona z kategorią przypadku jako determinanta wyboru paradygmatu odmiany (przymiotnika, zaimka, czy czasownika). Kategoria liczby jest dla rzeczowników kategorią semantycznie umotywowaną, syntaktycznie niezależną, determinującą dla czasownika (*басенджи охотятся*), przymiotnika (*африканские басенжи*) itp. Podstawowa opozycja między wielością a jednostkowością ulega neutralizacji w zdaniach z „generycznie” użytym rzeczownikiem (*В черный список попал мастино наполиitano*).

Chwiejność w rodzaju niektórych rzeczowników jest uwarunkowana ich niepełnym zasymilowaniem przez system i używaniem w charakterze ogniwa pośredniczącego w tymże procesie różnych wyrazów nadrzędnych (*иномарка ауди*, *автомобиль рено*; *literatura fantasy*). W początkowym etapie funkcjonowania wyrazu obcego odgrywają one istotną rolę przybliżającą semantykę zapożyczenia, ale w miarę jego przyswajania stają się niepotrzebne. Jeszcze jednym – jak nam się wydaje – powodem chwiejności w rodzaju, a nawet naruszenia normy jest obdarzanie rzeczowników kwalifikatorami słownikowymi niejako „na wyrost”, częściej na podstawie wiedzy autorów słowników o samym systemie niż według wykładników tekstowych. Można to zweryfiko-

wać poprzez analizę zdań stanowiących ilustrację m.in. rodzaju rzeczownika: *гребень цунами уносил все* (NSZ); *дзю-до является самым молодым видом спорта* (SNS); *у него был „остин”, а это „нежо”* (SNS) itp.

W niniejszym artykule pewnej modyfikacji uległo pojęcie „rzeczownik nieodmienny”, ponieważ uwzględnione zostały tu niektóre zapożyczenia o statusie rzeczowników rodzaju męskiego pozbawione form fleksyjnych, np. *в прайм-тайм*. Prawdopodobnie nie zostały one jeszcze całkowicie włączone do paradygmatu odmiany. Innym zjawiskiem zasługującym na uwagę jest zmiana pozycji w zdaniu niektórych wyrazów obcego pochodzenia. Początkowo funkcjonowały one jako przydawka lub dopełnienie, ale w miarę upływu czasu za sprawą polisemii nabierały cech rzeczownika, np.: *sklep second-hand*, *купować в second-handzie*; *ресторан „факт-фуд”*, *обедать в факт-фуде* itp.

Szereg zaprezentowanych zjawisk odnosi się do mowy, ponieważ nie zdążyły one jeszcze utrwalić się w systemie języka. Nigdy do końca nie wiadomo, które zjawiska znajdują swoje odbicie w systemie językowym. Szereg przywołanych wyrazów może mieć – albo ma – obniżoną wartość stylistyczną, odzwierciedla język potoczny (*dragi*, *fast foody*), elementy środowiskowe (*basenji*, *fantasy*).

Kategorie gramatyczne, a właściwie ich wykładniki krzyżują się ze sobą i trudno między nimi wyznaczyć ścisłą granicę. Dlatego w przytoczonych przykładach, np. kategorii rodzaju mogą towarzyszyć wykładniki kategorii przypadka.

Wykładniki tekstowe stanowią narzędzie sprawdzające funkcjonowanie norm. Korygowanie norm i ewentualne ich zmiany przyczyniają się do uogólnień, tzn. określenia tendencji asymilacji wyrazów obcego pochodzenia. Na podstawie analizy wykładników tekstowych można również wysnuwać sugestie co do dalszego funkcjonowania i semantyki poszczególnych wyrazów oraz kontrolować, w jaki sposób wpisują się w system.

Porównanie z językiem polskim pozwala stwierdzić, że grupa rzeczowników nieodmiennych obcego pochodzenia jest bardzo liczna i wykazuje tendencję rosnącą. Tworzy również specjalną kategorię fleksyjną rzeczownika rosyjskiego – „нулевое склонение”¹³. Zauważalne wyodrębnienie omawianej grupy rzeczowników w osobną kategorię pozwala dojść do wniosku, że język rosyjski preferuje w mniejszym stopniu przyswajanie, a w większym – obciążanie swojego systemu nowymi modelami. Natomiast w języku polskim zwracają uwagę sprawnie działające mechanizmy asymilacyjne pozwalające na włączenie elementów obcych do własnych kategorii. Dlatego rzeczowniki zapożyczone nie tworzą odrębnej grupy, nie stwarzają tylu problemów językowych co ich rosyjskie odpowiedniki i w większości wypadków mają końcówki fleksyjne.

¹³ Zob. J. Wawrzyńczyk, W. Zmarzer: *Gramatyka opisowa...*, s. 72.

Wykaz źródeł

- D – Dunaj B.: *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa 1999.
In – Internet: www.google.pl i www.google.ru.
KL – „*KLAPS. Magazyn Studencki*”. Katowice, maj / czerwiec 2003, nr 2, s. 6.
PS – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. Red. H. Zgółkowa. T. 1–44. Poznań 1994–2003.
Efr. – Ефремова Т.Ф.: *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный*. Т. 1–2. Москва 2000.
NSZ – *Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 70-х годов*. Red. Н.З. Котелова. Москва 1984.
SIS – *Словарь иностранных слов*. Red. И.А. Васюкова. Москва 1998.
SNS – *Словарь новых слов русского языка 1950–1980*. Red. Н. Котелова. Санкт-Петербург 1995.
OS – *Толковый словарь русского языка*. Red. С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. Москва 2002.
TS – *Толковый словарь русского языка конца XX века*. Red. Г.Н. Скляревская. Санкт-Петербург 1998.

Ева Стрась

**Слова иностранного происхождения в тексте
(на материале русского и польского языков)**

Резюме

В статье представлены вопросы, касающиеся функционирования грамматических категорий в группе несклоняемых существительных иностранного происхождения. Немаловажную роль в определении и уточнении категорий рода, падежа и числа выполняют, с одной стороны, их текстовые показатели, с другой – семантика заимствуемых слов.

Сопоставление материала обоих родственных языков позволяет прийти к выводу, что система польского языка в большей степени усовершенствовала способы ассимиляции единиц иностранного происхождения, последовательно включая их в состав своих категорий. В свою очередь, в русском языке довольно большое количество заимствований представляет собой отдельно выделяемую группу.

Ewa Straś

**Words of foreign origin in a text
(on the material of the Russian and Polish language)**

S u m m a r y

The article discusses the issues connected with the functioning of nominal categories of the Russian indeclinable nouns of foreign origin. An important role in defining the form of gender, case and number, apart from textual determinants of particular categories, is also ascribed to the semantics of borrowed words.

A comparison of the material of the two related languages allows for making a statement that the system of the Polish language has improved to a greater extent the way of assimilating the elements of foreign origin, and tries to maximally incorporate them into its own categories. However, the words of foreign origin in the Russian language system constitute a separated and isolated group.